

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 7ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1991

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥΜΠΑ

Ε Π Ι Σ Η Μ Ο Σ Υ Π Ο Δ Ο Χ Η ΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑΣ κ. JACQUELINE DE ROMILLY ΞΕΝΟΥ ΕΤΑΙΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥΜΠΑ

Ἡ ὑποδοχὴ νέου συναδέλφου εἶναι διὰ τὴν Ἀκαδημίαν ὄρα χαρᾶς καὶ ἐορτασμοῦ.

Σήμερον ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ὑποδέχεται ὡς Ξένον ἐταῖρον τὴν Κυρίαν Jacqueline de Romilly. Ἡ Κυρία de Romilly εἶναι καθηγήτρια τῆς Κλασσικῆς Φιλολογίας ἐξειδικευμένη Ἑλληνίστρια. Τὸ συγγραφικὸν καὶ ἐρευνητικὸν τῆς ἔργον τὴν τοποθετεῖ μεταξὺ τῶν πλέον διακεκριμένων ἐπιστημόνων καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὴν ὑποδέχεται μὲ ὄλως ἰδιαιτέραν ἱκανοποίησιν.

Μὲ χαρὰν τὴν καλῶ διὰ τὰ τῆς ἀναρτήσω τὸ μεγάλον διάσημον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Τὴν Κυρίαν de Romilly θὰ προσφωνήσῃ κατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου ὁ συνάδελφος κ. Σακελλαρίου ὁ ὁποῖος παρακαλεῖται νὰ λάβῃ τὸν λόγον. Μετὰ θὰ λάβῃ τὸν λόγον διὰ τὰ ἀναπτύξῃ τὸ θέμα τῆς ἡ κ. De Romilly.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΜΙΧΑΗΛ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι Συνάδελφοι,
Κυρίες, Κύριοι.

Ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μοῦ ἐμπιστεύθηκε τὸ τιμητικὸ γιὰ μένα καθῆκον νὰ ἀπευθύνω στὴν κυρία *Jacqueline de Romilly* τὴν προσφώνηση πὸν ἀρμόζει στὴν ὑποδοχή της ὡς ξένου Ἑταίρου τῆς Ἀκαδημίας μας.

Κυρία,

Ὡς ἐλληνίστρια, γνωρίζετε τὶς συνηχίσεις τῶν ὄρων ξένος καὶ ἑταῖρος. Μ' αὐτὲς τὶς συνηχίσεις ἀντιλαμβάνομαστε τὴ θέση σας ἀνάμεσά μας. Εἴσαστε τόσο γνωστὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἔργο σας τόσο τιμᾶται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία μας πὸν κατὰ τὴν ἐκλογή σας συνέβη κάτι χωρὶς προηγούμενο. Ἐνῶ ἔτυχε νὰ ἀπουσιάζουν καὶ οἱ τρεῖς εἰσηγητές, γιὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς τους, εὐρέθησαν συνάδελφοι, ἄλλων κλάδων, πὸν μίλησαν γιὰ τὸ ἔργο σας μὲ γνώση καὶ κύρος.

Δίκαια τιμᾶσθε γιὰ τὸ διδακτικὸ σας ἔργο, γιὰ τὶς ἐξαιρετικῆς σημασίας ἔρευνές σας, μὲ τὶς ὁποῖες ἐμπλουτίσατε τὶς ἐλληνικὲς σπουδές, γιὰ τὴ δομὴ τῶν βιβλίων σας καὶ γιὰ τὸ ὄφος τοῦ λόγου σας. Ἀναφέρεσθε ὅμως καὶ γιὰ τοὺς ἀγῶνες σας ἐναντίον τῆς διαστάσεως μεταξὺ σχολείου καὶ ἀνθρωπιστικῆς παιδείας, καθὼς καὶ γιὰ τὸ γεγονός ὅτι εἴσαστε ἡ πρώτη γυναῖκα πὸν κληθήκατε νὰ διδάξετε στὸ *Collège de France* καὶ ἐκλεγθήκατε μέλος τῆς *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*. Ὁ κατάλογος τῶν πρωτείων σας ἐπιμηκύνθηκε μὲ τὴν ἐκλογή σας μεταξὺ τῶν ξένων ἐταίρων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἀφοῦ διδάξατε σὲ λύκεια καὶ πανεπιστήμια, ἡ ἐκπαιδευτικὴ σταδιοδρομία σας κορυφώθηκε μὲ τὴν ἐκλογή σας στὸ *Collège de France*. Εἴσθε μιὰ λαμπρὴ ἀπόδειξη τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ διδάσκειν καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ διδάσκειν συνυπάρχουν. Τὴν ἀγάπη σας, τὴν μαρτυροῦν τόσο ἡ τρυφερότητα πὸν ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν ψυχὴ σας, ὅταν μιᾶτε γιὰ τὶς εὐτυχισμένες διδακτικὲς ἐμπειρίες σας, ὅσο καὶ τὸ πάθος πὸν σᾶς δυναμώνει, ὅταν κατακρίνετε ὀρισμένες καταστάσεις πὸν ἐπικρατοῦν σήμερα στὸ γαλλικὸ διδακτικὸ σύστημα. Σ' αὐτὴ τὴ σταυροφορία, πρὸ πάντων, ἀναδείχθηκαν οἱ μαχητικὲς σας ἱκανότητες. Στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε τὰ ἴδια προβλήματα, ἀλλὰ περισσότερο ἔντονα. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐμπνευσθοῦμε ἀπὸ τὶς ἀναλύσεις σας καὶ τὶς θεραπείες πὸν προτείνετε. Εὔχομαι νὰ ἐκδοθοῦν σ' ἐλληνικὴ μετάφραση τὰ βιβλία σας *Nous autres Professeurs* (1969) καὶ *L'enseignement en détresse* (1984), βιβλία ὅπου, μεταξὺ

ἄλλων, ἀποδεικνύετε τὶς παιδευτικὰς ἀρετὰς ποὺ ἔχει ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

Στὸ *Collège de France* ἰδρύθηκε γιὰ σὰς μίαν ἔδραν ποὺ τιτλοφορήθηκε: Ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ διάπλαση τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς σκέψης. Νὰ ἡ ἀπόδειξη ὅτι τὸ 1973 εἴχατε κίβλας ἐπιβληθεῖ ὡς μίαν ἀθθεντία σ' αὐτὸν τὸν τομέα, ἐνῶ δὲν εἴχατε ἀκόμη δημοσιεύσει οὔτε τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ ἔργα σας ποὺ ἔχουμε σήμερον. Ἡ πρωτοτυπία καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν σας σὰς ἔκαμαν ἄξια νὰ ἐκλεγείτε στὴν *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, τὸ 1975, καθὼς καὶ σὲ ἄλλες Ἀκαδημίες, καὶ νὰ δεχθεῖτε πολλὰ διδακτορικά διπλώματα τιμῆς ἐνεκεν.

Στὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἐγίνατε δεκτὴ γιὰ τὰ λογοτεχνικά σας τάλαντα. Αὐτὰ ὅμως τὰ ἔχετε καλλιεργήσει χάρις στὴ συνεχῆ ἀναστροφή σας μὲ ἀρχαῖα ἐλληνικὰ κείμενα. Κατὰ τὴν ὑποδοχὴ σας στὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημία, ὁ *Alain Peyrefitte* διερωτήθηκε: «Εἶναι τυχαῖο τὸ ὅτι καὶ οἱ δύο κυρίες ποὺ ἐκλέξαμε γιὰ τὴ στερεότητα τοῦ ὕφους τους καὶ τὴν ποιότητα τοῦ πνεύματός τους εἶναι ἐλληνίστριες;»

Παρὰ τὴν ἔκτασή του, τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο σας παρουσιάζει ἀξιοσημεῖωτη ἐνότητα. Νὰ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ γεγονότος ὅτι ὅλα τὰ θέματα ποὺ πραγματευθήκατε ὑπῆρξαν γόνιμα μέσα στὸ ἴδιο τὸ πνεῦμα σας. Δὲν θὰ ἐπικαλεσθῶ παρὰ τὰ δεκαεξί βιβλία σας ποὺ ξέρω. Μελετώντας τὸ ἔργο τοῦ *Θουκυδίδη*, διεισδύετε στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐκεῖνος σκέφθηκε τὸν ἀθηναϊκὸ ἱμπεριαλισμὸ (*Thucydide et l'impérialisme athénien. La pensée de l'historien et la genèse de l'oeuvre, 1947*), σύγχρονα ὅμως καταγράφετε μέσα στὴ σκέψη σας μίαν πλειάδα θεμάτων ποὺ θὰ σὰς ἀπασχολήσουν ἀργότερα. Τὸ ἐπόμενο βιβλίό σας, μὲ θέμα τὴν ἱστορία καὶ τὸ λόγο στὸν *Θουκυδίδη* (*Histoire et raison chez Thucydide, 1956*), παραπέμπει στοὺς σοφιστὰς, ποὺ θὰ γίνῃ θέμα γιὰ ἄλλο βιβλίό σας (*Les grands sophistes dans l'antiquité de Périclès, 1988*). Στὸ μεταξὺ ὁ ἀθηναϊκὸς ἱμπεριαλισμὸς σὰς ἀνοίγει δρόμους γιὰ θέματα ὅπως ὁ νόμος στὴν ἐλληνικὴ σκέψη (*La loi dans la pensée grecque, 1971*), τὰ προβλήματα τῆς ἐλληνικῆς δημοκρατίας (*Problèmes de la démocratie grecque, 1975*), ἡ ἀνακάλυψη τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας (*La Grèce antique à la découverte de la liberté, 1989*). Δὲν εἶναι λοιπὸν τυχαῖο ποὺ κάποια στιγμή μελετᾶτε τὶς ἀρχαῖες ἰδέες γιὰ τὶς αἰτίες τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς τῶν κρατῶν (*The Rise and Fall of States According to Greek Authors, 1977*). Τὴν πολιτικὴ σκέψη τῶν ἀρχαίων τὴ σπουδάσατε ὄχι μόνον στὸν *Θουκυδίδη* καὶ στοὺς διαδόχους του, ἀλλὰ καὶ στοὺς φιλοσόφους, τοὺς ρήτορες, τοὺς τραγικούς. Εἴχατε ὅμως προσεγγίσει τοὺς τραγικούς πρὶν ἀκόμη δημοσιευθῶν τὰ βιβλία σας γιὰ τὸν νόμο, τὴν δημοκρατία τὴν ἐλευθερία. Πράγματι, εἴχατε κι ὅλας ἀπονεύειμι τιμὰς στὴν τραγωδίαν μὲ ἓνα συνθετικὸ ἔργο (*La*

tragédie grecque, 1970), έπειτα με ένα δοκίμιο για τὸ χρόνο στὸ τραγικὸ θέατρο (*Le temps dans la tragédie grecque*, 1971), ἀργότερα με ένα ἄλλο για τὴν εξέλιξη τοῦ πάθους ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο ὡς τὸν Εὐριπίδη (*L'évolution du pathétique d'Eschyle à Euripide*, 1980²), τέλος με ένα βιβλίο για τὰ μοντέρνα στοιχεῖα ποὺ ἔχει ὁ Εὐριπίδης (*La modernité d'Euripide*, 1986). Με τὴ σειρά της, ἡ τραγωδία σὰς ὁδήγησε στὸ νὰ ἀπασχοληθεῖτε με τὴν ἐμφάνιση τῆς ψυχολογίας στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία («*Patience mon coeur*». *L'essor de la psychologie dans la littérature grecque classique*, 1984). Ἐξ ἄλλου ὁ Εὐριπίδης συναντᾶει τὸ συγγραφέα τῆς ἀφετηρίας σας, τὸν Θουκυδίδη, στὴ σειρά τῶν διανοητῶν ποὺ ἐπηρεάσθηκαν ἀπὸ τοὺς σοφιστές. Ἐλκυσθήκατε ἀκόμη ἀπὸ τὸν κοινὸ πρόγονο ὅλων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τὸν Ὅμηρο (*Homère*, 1985). Δὲν ἀρκεσθήκατε νὰ ἀνανεώσετε καὶ νὰ ἐμβαθύνετε παλαιότερα θέματα τῆς ἔρευνας. Ἡ τόσο μόνιμη περιέργειά σας στράφηκε ἐπίσης πρὸς ἀνεξερεύνητους ὁρίζοντες. Ἐτσι πραγματευθήκατε τὴ μαγεία στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα (*Magic and Rhetoric in Ancient Greece*, 1971) καὶ τὴν πραότητα καὶ συγγενικὲς ιδέες στὴν ἑλληνικὴ σκέψη (*La douceur dans la pensée grecque*, 1979). Τέλος ἀξιοποιήσατε τὶς ἐξαιρετικὲς ικανότητές σας ὄχι μόνον στὸ ἐπίπεδο τῶν ἐιδικευμένων ἐρευνητῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ μία θαυμαστὴ σύντομη θεώρηση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας (*Précis de la littérature grecque*, 1980).

Οἱ ιδέες καὶ οἱ ἀξίες ποὺ ἀνακαλύπτετε στὰ ἀρχαία κείμενα ὁδηγοῦν ἐπίσης στὴ μελέτη τῶν πολιτικῶν θεσμῶν ἢ τῶν κοινωνικῶν ἀνταγωνισμῶν. Σεῖς ὅμως μείνατε σταθερὴ στὸ πρόγραμμα ποὺ καθορίσατε για σᾶς: νὰ ἀφήνετε τοὺς ἀρχαίους νὰ μιλοῦν καὶ νὰ συλλαμβάνετε τὸ νόημα τῶν λόγων τους. Ἄς δανειστοῦμε με τὴ σειρά μας τὸ δικό σας λόγο, ὅταν δηλώνετε σὲ ένα βιβλίο σας ὅτι στοχεύετε «περισσότερο τὶς ιδέες για τοὺς θεσμοὺς παρὰ τοὺς ἴδιους τοὺς θεσμούς, περισσότερο τὶς σκέψεις για τὰ γεγονότα παρὰ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα». Ἡ ὅταν προοιδεάζετε τοὺς ἀναγνώστες σας: «Μπορεῖ κανεὶς νὰ περιγράψει τὰ προβλήματα τῆς δημοκρατίας με ὅρους ποὺ ἀγνοοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι. Αὐτὰ τὰ προβλήματα ἰδίως θὰ μᾶς φαίνονταν σήμερα ὡς προϊόντα κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν δεδομένων. Ἄλλὰ δὲν ἔχουμε τὴν πρόθεση νὰ ἐπαναπροσδιορίσουμε ἐδῶ τὰ προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας σύμφωνα με μία μοντέρνα ἀνάγνωση τῆς ἱστορίας. Δὲ ζητοῦμε παρὰ νὰ δοῦμε πῶς τὰ ὅρισε ἡ ἑλληνικὴ σκέψη. Πρόκειται λιγότερο για ἱστορία παρὰ για ἱστορία τῶν ιδεῶν».

Ἐχετε αἰσθανθεῖ καὶ μεταδώσει στοὺς ἀναγνώστες σας τὸ θάμβος τῶν ἀρχαίων ἐνώπιον τῶν ἀνακαλύψεων τους. Οἱ ἀναγνώστες σας ὅμως, ἐπὶ πλέον τοῦ ὅτι συμμετέχουν, χάρις σὲ σᾶς, σ' αὐτὴ τὴ συναρπαστικὴ ἐμπειρία, βιώνουν ἐπίσης τὸ δικό σας θάμβος ἐνώπιον τῶν ἀνακαλύψεων ποὺ πραγματοποιήσατε με τὶς πρωτότυπες ἔρευνές

σας. Δὲν παρατηρεῖτε μόνον πῶς γεννιῶνται οἱ ιδέες. Μὲ πλοῦτο κειμένων ἀνιχνεύετε τὴν ἐξέλιξή τους. Μᾶς καλεῖτε νὰ παρακολουθήσουμε μαζί σας τὴν πρόοδό τους, τὶς ἀλλαγές τους, τὶς περιπέτειές τους. Δὲν σταματᾶτε στὸ τέλος τῆς ἀρχαιότητας. Τὴν ιδέα τῆς «πραότητος» καὶ συγγενικὲς ιδέες τὶς παρακολουθεῖτε μέσα στὴ χριστιανικὴ ἠθικὴ. Γιὰ τὶς ιδέες τοῦ «νόμου» καὶ τῆς «ἐλευθερίας», δὲν παραλείψατε νὰ σημειώσετε τὴν προέκτασή τους ὡς τὶς ἡμέρες μας. Παραθέτω μιὰ φράση σας γιὰ τὴν ἐλευθερία: «Ἡ ἑλληνικὴ ἐμπειρία συνεχίζει τὴν πορεία της καὶ παράγει πάντα τοὺς καρπούς της, χωρὶς τοὺς ὁποίους ἡ ζωὴ μας θὰ ἦταν διαφορετικὴ».

Νὰ μιὰ φράση ποὺ συνοψίζει τὴν τοποθέτησή σας ἀπέναντι στὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα καὶ ποὺ δανεῖζομαι γιὰ νὰ στολίσω, τελειώνοντας, τὴν προσφώνησή μου πρὸς τιμὴν σας.